

SZÍNHÁZ

EGY PÁLYÁZAT EREDMÉNYEI ÉS TANULSÁGAI

A dramatizálás — irodalmi műveknek, elbeszéléseknek, regényeknek, meséknek színpadi előadásra való feldolgozása — elég különös irodalmi tevékenység. Valamilyen művet a színpad nyelvére átalakítani, belevinni a vizuális fantáziára is ható képszerűséget, az elbeszélő művet hozzáidomítani a drámaiasság és a színpad feltételeihez, kétségtelenül jó ítélőképességet, színpadi nyelven és jelenetekben való gondolkodást, erős sűrítő képességet igényel; az utóbbit azért, hogy lehetőleg minél több jusson be az eredeti elbeszélő műből, mégis úgy, hogy a néző ne érezze tehernek. A színpadi jártasság kétségtelenül nagy segítség ebben a különös műfajban; bár az még nem minden. Magát a kiszemelt művet arról az oldalról megközelíteni: mi az, ami jelenetekben elmondható, színpadra tárható s mi is volt a lényege az író mondanivalóinak? Ezt a lényegyet kell feltárni: a műből felgombolyítani és újból — átgombolyítani. Ebben az átorsózó művelésben aztán vigyázni kell az alakok épségére, magának a cselekménynek fejlődésére stb. stb.

Látjuk tehát, hogy a lelkiismeretes — hogy ne mondjam: művészi — dramatizálás nem is olyan könnyű feladat. Az eredeti alkotásnál könnyebb — hiszen az elbeszélő mű írójának szerzőtartási minősége ott van teljes erejével — ez azonban erős megkötöttséget is jelent, erős alázatra int, viszont a túlalázatos dramatizáló sem jár mindig jól: beleviszi sokszor az új műbe az elbeszélő mű szabályai szerint készült elemeket és máris — rossz a darab, nem képszerű, a cselekménye elhúzott. S az ilyen mű aztán célját téveszti, színpadra nem alkalmas.

Előljáróban mondjuk el mindazt abból az alkalomból, hogy értékelést adunk a Magyar Kultúrtaács színműpályázatának első részéről, a dramatizálásról. Ennek a pályázatnak előzményeit — éppen mint az eredeti művekre kiírt pályázatét — talán fölösleges részletesen ismertetni: a darabhiány tette szükségessé. Az a tény, hogy főleg a műkedvelő színiegyüttesek, de maguk a hivatásos színházak is nélkülözik az előadásra ajánlható, a mai nézőnek megfelelő — vagy megközelítően megfelelő — színdarabokat.

A bírálóbizottság jegyzőkönyvei és vitaanyaga szerint a beérkezett pályaműveknek összességben való értékelése közepes eredményt

tár fel. Mennyiségileg aránylag sok, tizenkét pályamunka futott be és ezeknek egyharmada volt jutalmazható. Felmerülhet az a kérdés: mi volt a mérték? A bíráló bizottság azt vette mértékül, melyek azok a pályaművek, amelyek a maguk eredetijében minden változás nélkül vagy csak kevés változtatással a műkedvelők színpadán előadhatók, előadásra ajánlhatók. A darabok egymásközi összevetésében mindig ez a szempont győzött.

Természetesen, az előadhatóság megállapítása is összetett feladat. Függ magának a feldolgozott műnek súlyától, függ aztán attól a felolvasztástól, hogyan sikerült színpadi művé »gombolyítani«, függ a terjedelmétől, a darab arányaitól stb. szóval mindazoktól a tényezőktől, amelyekről a bevezetőben, a dramatizálás elemeit boncolgatva, szövegtünk. S ilyen szempontból a bizottság nem talált egyetlen darabot, amely minden feltételnek megfelelt volna, tehát olyan darabot, amelyet első díjjal fémjelezve előadásra azonnal kiadhat.

Viszonylag legértékesebb volt Szeli István és Tóth Horgosi Pál munkája, akik Móricz Zsigmond nagysikerű regényét, a »Sárarany«-t dramatizálták. A szerzőknek sikerült a hatalmas Móricz-regénynek, ennek a századeleji nagy társadalmi vétónak cselekményét színpadra tární úgy, hogy az alakok egyéni és társadalmi összeütközése erősen valóságyszerű, a dráma maga ütemes, nyelvében a móríczzsigmondi stílus nem szenvedett. Néhány formai szempont volt csupán, ami a két szerzőt az első díjtól elütötte: A másfélórás keret. A végső felvonás bizonyos fokig átdolgozásra vagy legalább is átcsoportosításra szorul, ami már folyamatban is van. A vajdasági magyar színjátszás, ezzel a kis átdolgozással használható, erős darabot kapott.

A bírálóbizottság, éppen mert az első díj nem volt kiadható, tett aztán javaslatot további pályamunkák jutalmazására illetve előadásra történő megvételre. Így két harmadik díjat osztottak ki, harmadik díjat kapott Simovics Ferenc a Három kívánság című zenés mesejátékért, Sáfrány Imre, aki Móricz Zsigmond »Pacsírtaszó« című kisregényét dramatizálta (a pályázaton »Sötétségben« címmel). Ezenkívül a Kultúr tanács előadásra megvásárolta Mamuzsics István dramatizációját. Mamuzsics »A betyár« című Móricz regényt alkalmazta színpadra.

Simovics Kada Eleknek egy régi jelenetét dolgozta fel, ő volt az egyetlen a pályázók közül, aki a mesék gazdag birodalma felé nyúlt s darabjával az amúgy is szegényes gyermekirodalmat gazdagította. Munkájának értékét növeli, hogy ismert népdalokból zenét is összeállított. Látszatra szerény mű Simovics munkája, de annál használhatóbb és hasznosabb.

Sáfrány Imre pályaműve, Móricz »Pacsírtaszó« című kisregényének dramatizálása ügyes és használható munka bár kifogás alá eshet olyan szempontból, hogy a pályázónak nem sikerült a kisregény levegőjéből a színpadra átvinni, átmenteni a háborúelőtti magyar életnek azt a fojtott légkörét, amely Mórcz Zsigmond írásait leginkább jellemzi. A pályázó valamennyire idillikussá tette ezt a légkört. Némi

rendezési ügyességei segíteni lehet a bajon és azt hisszük, hogy Sáfrány dramatiszálása is rövidesen színpadra kerül.

Mamuzsics István megvételtre javasolt pályamunkája nem tudta eléggé kiaknázni az alapul vett Möricz-regény szépségeit, a pályázó nem tudta eléggé ütemessé tenni a cselekményt. Viszont nagy színpadi rátermettséggel, ügyesen tárja fel az egyes jeleneteket s ha némi eltérő tendenciával, elhalványuló alakokon keresztül jut is el a végkifejlődéshez — használható ügyes színművet adott műkedvelő színpadunknak.

Mindezeket az észrevételeket nagyjából már a napisajtó első jelentései is közölték, sőt már vita is indult meg akörül, miért nem adták ki az első díjat is. Errevonatkozólag, ennek a cikknek előljárójában már kifejtettük a bíráló bizottság álláspontját. Van azonban ennek a pályázatnak egy tanulsága, amely arra enged következtetni, hogy nálunk még sokan vannak, akik a dramatiszálás körül hasznos és szép feladatokat végezhetnek — tehetségük erre vall — azonban ezúttal nem volt szerencsés kezük. Nevüket most azért iktatjuk ide, mert fel kell figyelniük teljesítményükre. Dr. Kosztolányi Árpádnak például nagyszerűen sikerült átmenteni a »Négy apának egy leánya« drámai változatában Móra Ferenc pompás nyelvét, sőt Móra faluját is — magát a cselekményt azonban túltelítette lényegtelen mellékalkokkal, azok jellemzésével, ami darabját túlhosszúvá és vontatottá teszi. Őbenne túl nagy volt az alázat az elbeszélő mű iránt — annak elemeit túlzottan vitte át a színpadra. És ezen a ponton szenvedett pályamunkája nagy sebet. Erős meggyőződésünk, hogy a pályázó, szerencsésebb választással még alkothat használhatót e műfaj területén. Kiss István az »Anyegin Eugin«-nek, Puskin világhírű költeményének dramatiszálásával ügyesen, bár terjengősen, de szép költői nyelven — tipikus olvasódrámát adott. Azt hiszem nevével szintén találkozunk még. Komoly író ember alkotása a »Pillangó« című drámai mű, Möricz Zsigmond regényének dramatiszálása. Papp József nevét jól ismerjük, műve nem sikerült ugyan — de csak azért, mert nem tartotta eléggé szemelőtt a dramatiszálás legfontosabb szabályát: a cselekmény tiszteletét a színpadon. Bede Béla és Kinka Ferenc, akik a Pacsirtaszó feldogozását kísérelték meg, ugyanabba a hibába estek mint Sáfrány: idillé tették a valóságot, csakhogy ők még Sáfrány viszonylagos színpadi biztonságát sem érték el s így lemaradtak. Sárosi Károly pályamunkájának is voltak erényei. Sárosi Károly felkészültséggel fogott hozzá Jókai »Köszívű ember fiai« című regényének dramatiszálásához, az előadhatóság körül azonban itt is bajok vannak, a darab nehézkessé válik; másik hibája, hogy 1848-at mellőzi a műből.

A másik három pályázó munkája már jóval gyengébben sikerült. Mégegyszer összefoglalva az általános pályázati eredményt idéznünk kell a bíráló bizottság jelentéséből. Mint általános jelenséget meg kell állapítani, hogy a szerzőkben nem volt elég merészség, elég kezdeményező szellem, illetve ahol ennek nyoma van, ott a pá-

lyázók nem győzték erővel. Nagyjából mintha ugyanazzal a kaptafával dolgozott volna a legtöbb pályázó: egyszerre öten is nyúltak például Móricz Zsigmond felé, sőt egyik regényét ketten is feldolgozták, így a pályázat úgy fest, mintha nem is lenne más írónk. Ez végeredményben — nem lenne még baj, a baj ott van, hogy a maga korában kétségtelenül haladó szellemű nagy magyar író egy-egy művének színpadraültetésénél valahogy kiejtették a merészebb szociális szembefordulást, mert azt esetleg betűszerint nem találták meg a műben — vagy nem látták meg benne stb. Feltűnő, hogy vajdaságitárgyú műhöz senki sem nyult, ugyanakkor a délszláv irodalom munkáinak esetleges dramatizációja is kimaradt. A bíráló bizottság jelentésének ez a része a továbbiakban ezt mondja: A szerzők éppen ebben a pontban felejtették el, hogy a dramatizálás bizonyos fokig szerzőtárssá teszi a regény és általában az irodalmi mű feldolgozóját. S neki kötelessége, hogy bizonyos színpadi eszközökkel érzékeltesse a szerző nyilvánvaló szociális haladó tendenciáit.

Mindezek a tanulságok a legtöbb pályázóra vonatkoznak. A ma színpadán darabjaink nem lehetnek semmibehulló idillek, vagy ha vígjátékról van szó, nem lehetnek öncélú nevetető helyzetkomikummal telt játékok: mindig az örök emberi csillanjon meg, s ez az örök emberi — a korszaknak is hűséges tükre mindig. S az örök emberi mögött sokkal több van a humánumból, az igazsággratörekvésből, a tisztán kibuggyanó könnyből vagy szívből mint azt magunk is hinnenk. A nagy írók ezt jól tudják s az ő hű tolmácsolásuk ezért haladást szolgáló tett, a megnemnyugvás kaleidoszkopja, valami, ami örökké feszeng az emberben — az élet örök hajtóereje. S az ilyen elemekkel telített színmű — az jó színmű és jó színjáték.

Majtényi Mihály

B. Szabó György

Tiszai táj